

NOTA INFORMACYJNA

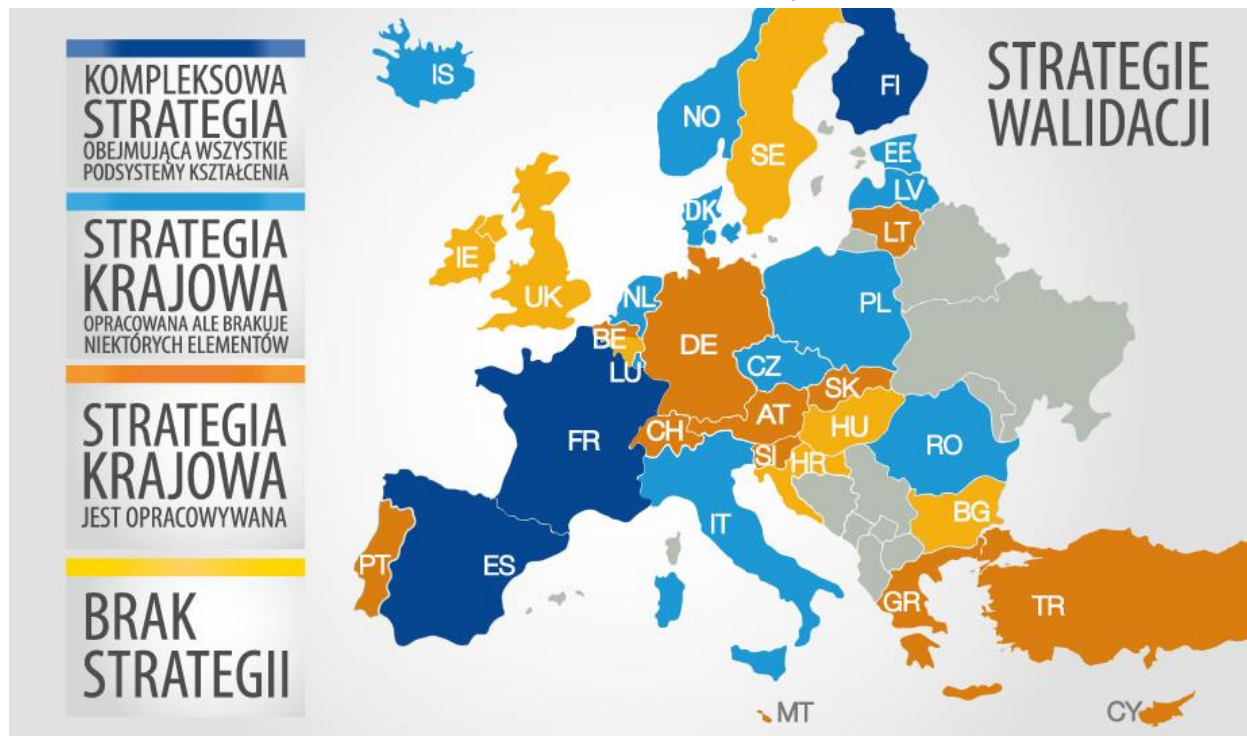
Wyzwanie walidacyjne: jak blisko jesteśmy w Europie do uznawania wszystkich rodzajów uczenia się?

„Europejski przegląd walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego” stanowi niezrównane źródło szczegółowych informacji na temat rozwoju walidacji doświadczeń w całej Europie ⁽¹⁾. Pokazuje, że strategie i prawodawstwo w zakresie walidacji, pomimo złożoności zadania, które mają spełniać, rozwijają się powoli, ale systematycznie. Można wciąż je ulepszyć, w szczególności pod względem wiarygodności informacji na temat wprowadzania i stosowania rozwiązań dotyczących walidacji.

Ta piąta aktualizacja przeglądu obejmuje ponad 1000 stron i przedstawia w ogólnym zarysie walidację w 33 państwach europejskich ⁽²⁾. Zawiera przykłady dobrych praktyk oraz analizę tematyczną kwestii związanych z dalszym rozwojem i wdrażaniem walidacji.

Ustalenia wynikające z przeglądu

Zalecenie Rady z 2012 r., w którym wyznaczono rok 2018 jako docelową datę ustanowienia krajowych rozwiązań dotyczących walidacji i wyraźnie wspomniano europejski przegląd, sygnalizuje polityczną wolę państw członkowskich UE, aby posunąć się do przodu z walidacją. Oczekuje się, że będzie ono miało ogromny wpływ na sposób zorganizowania i stosowania systemów krajowych. W zaleceniu tym państwa członkowskie zgadzają się ustanowić rozwiązania dotyczące walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, które pozwolą obywatelom na walidację wiedzy, umiejętności i kompetencji uzyskanych poza systemem formalnym oraz na uzyskanie pełnej lub częściowej kwalifikacji na podstawie potwierdzonych doświadczeń z zakresu uczenia się pozaformalnego i nieformalnego.

⁽¹⁾ Zalecenie Rady z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, *Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich*, C 398, s. 1.

⁽²⁾ 28 państw członkowskich UE, państwa EFTA (Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Szwajcaria oraz jeden kraj kandydujący – Turcja).

Dane z przeglądu wskazują na to, że polityczne zaangażowanie w tworzenie kompleksowych krajowych strategii walidacji rośnie – liczba państw, które się tym zajmują, wzrosła od 2010 r. z pięciu do 13. Spośród nich tylko Finlandia, Francja i Hiszpania wprowadziły kompleksową strategię obejmującą wszystkie podsystemy kształcenia (zawodowe, ogólne i szkolnictwa wyższego).

Ramy prawne są korzystne dla użytkowników – zapewniają ustalenia dotyczące uprawnień i obowiązków, większą przejrzystość w zakresie procedur i odwołań, a także zasady regulujące liczbę punktów, które można uzyskać w procesie walidacji. Trzy państwa (Francja, Malta i Turcja) zdecydowały się na jednolite ramy prawne. Inne uwzględniły walidację poprzez ramy prawne związane z innymi inicjatywami. Na przykład w Islandii walidacja uwzględniona jest w ramach prawnych regulujących kształcenie dorosłych; Irlandia i Węgry ujęły walidację w prawodawstwie dotyczącym szkolnictwa wyższego i kształcenia dorosłych. Austria, Bułgaria, Dania, Hiszpania, Niemcy, Polska, Słowenia i Włochy należą do państw, w których istnieje wiele ram prawnych obejmujących różne sektory.

W niektórych przypadkach systemy pozbawione przepisów dotyczących walidacji mogą lepiej reagować na zmiany na rynku pracy, jak od dawna argumentowało Zjednoczone Królestwo, zwłaszcza w porównaniu z państwami posiadającymi wiele ram. Tylko w siedmiu systemach krajowych objętych przeglądem zupełnie brakuje ram prawnych regulujących walidację (Chorwacja, Cypr, Grecja, Litwa, Zjednoczone Królestwo – Anglia, Walia i Szkocja), a niektóre z nich (w tym Chorwacja i Grecja) pracują nad ustanowieniem takich ram.

Fragmentacja praktyk w zakresie walidacji częściowo powoduje, że wprowadzanie i stosowanie mechanizmów walidacji w każdym państwie nie jest jeszcze dobrze zrozumiane. W celu uaktualnienia przeglądu Cedefop szukał informacji na temat rocznej liczby osób ubiegających się o walidację i wyników walidacji. Na podstawie dostępnych danych można przypuszczać, że w większości państw zapotrzebowanie na walidację rośnie. Wyjątkiem są państwa, w których systemy walidacji od dawna istnieją, na przykład Francja i Niderlandy, gdzie zapotrzebowanie wydaje się ustabilizowane. Na ogół jednak dostępne dane nie pozwalają na wyciąganie wniosków. W przypadku szeregu państw – Austrii, Chorwacji, Węgier, Irlandii, Litwy, Malty, Polski, Portugalii, Szwecji i Zjednoczonego Królestwa (wszystkie cztery systemy) – ostrożne oszacowanie liczby osób ubiegających się o walidację nie jest możliwe. Większość innych państw (z wyjątkiem Francji) nie publikuje danych dotyczących kwalifikacji wydanych w procesie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego ani nie podaje, jaki odsetek wszystkich kwalifikacji takie kwalifikacje stanowią.

Rozwiązania dotyczące walidacji nadal skoncentrowane są na kształceniu i szkoleniu zawodowym, a inne podsektory pozostają w tyle. Niemniej jednak z przeglądu wynika, że o wiele więcej osób obecnie korzysta także z

walidacji w szkolnictwie wyższym i w sektorze wolontariatu. Dzięki rozwiązaniom dotyczącym walidacji instytucje szkolnictwa wyższego w całej Europie coraz częściej zezwalają na zwolnienia w zakresie punktów – czyli zniesienie wymogów formalnych. Instytucje te należy zachęcać do dokładania jeszcze więcej starań, żeby otworzyć swoje programy na wszystkich uczących się.

Istnieje odpowiednie powiązanie z systemami punktów i kwalifikacjami w ujęciu modułowym. Takie systemy i kwalifikacje nie są jednak należycie ustanowione we wszystkich państwach i sektorach. ECVET, europejski system transferu i akumulacji osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym, nie został jeszcze wprowadzony. Krajowy system punktów Norwegii został wprowadzony dopiero w sierpniu 2013 r.; jak dotąd niewiele jest informacji na temat powiązania między walidacją a punktami. Brak systemu punktów niekoniecznie uniemożliwia zastosowanie walidacji w celu skrócenia programów, jak pokazuje przykład Austrii i Czech. W sektorze szkolnictwa wyższego około połowa państw poddana analizie w przeglądzie ustanowiła powiązanie między walidacją a punktami ECTS (europejski system transferu i akumulacji punktów). Niektóre państwa określiły górną granicę liczby punktów, które można uzyskać poprzez walidację (do 15% całkowitej liczby punktów ECTS w Hiszpanii, do jednej szóstej w Liechtensteinie i do 30% na Łotwie), natomiast Finlandia nie ma takich ograniczeń. W Estonii jedynym ograniczeniem jest to, że nie można zaliczyć pracy końcowej ani egzaminu końcowego w drodze walidacji. W Anglii, Walii i Irlandii Północnej dokument zawierający specyfikacje i wytyczne dotyczące ram kwalifikacji uzyskanych w ramach kształcenia na poziomie wyższym pozwala instytucjom na ustalenie limitów w odniesieniu do odsetka punktów, który można zdobyć poprzez ocenę doświadczeń nabytych.

W przeglądzie z 2010 r. okazało się, że w całej UE inicjatywy w zakresie walidacji były ukierunkowane głównie na osoby o niskich kwalifikacjach. Przegląd z 2014 r. potwierdził ten wniosek. W niektórych państwach, np. we Francji i Norwegii, walidacja uczenia się pozaformalnego i nieformalnego jest promowana głównie jako prawo indywidualne. We Francji walidacja jest otwarta dla każdego, kto spełnia kryteria wnioskowania o nią (trzy lata odpowiedniego doświadczenia), ale za grupy priorytetowe uważa się osoby bezrobotne i nisko wykwalifikowane. Głównymi użytkownikami tej procedury są osoby nisko wykwalifikowane (52% w 2012 r.), podczas gdy osoby bezrobotne stanowią zaledwie 30%. W niektórych krajach, w tym Belgii (Flandria) i na Łotwie, system walidacji natomiast w całości skupiony jest na osobach określonych jako najbardziej potrzebujące. W innych państwach, w tym w Irlandii, można zaobserwować zmiany: inicjatywy w zakresie walidacji są w coraz większym stopniu ukierunkowane na osoby nisko wykwalifikowane i bezrobotne.

W czasach wysokiego bezrobocia i kurczących się budżetów sektora publicznego kierowanie inicjatyw w zakresie walidacji do osób najbardziej potrzebujących ma

sens. Państwa muszą obecnie bardziej skupić się na tym, jak osoby, do których adresowane są takie inicjatywy, faktycznie korzystają z danych im możliwości.

Wyzwania

Wola polityczna w odniesieniu do ustanowienia rozwiązań dotyczących walidacji jest niezaprzeczalna i wiele już osiągnięto. Ponieważ państwa członkowskie zbliżają się do terminu wyznaczonego na 2018 r., w tegorocznym przeglądzie podkreślono również wyzwania, którymi państwa te muszą się zająć.

Koordinacja między podsystemami i sektorami: większość obecnych rozwiązań dotyczących walidacji stanowią zbiory inicjatyw, projektów i procedur. Istnienie różnych rozwiązań dla różnych podsystemów edukacyjnych, sektorów działalności lub regionów komplikuje jednak zadanie, jakim jest osiągnięcie zintegrowanego systemu krajowego na potrzeby walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, jak wyraźnie stwierdzono w zaleceniu z 2012 r. (państwa muszą „promować koordynację w zakresie rozwiązań dotyczących walidacji między zainteresowanymi stronami z sektora kształcenia, szkolenia, zatrudnienia i młodzieży oraz między zainteresowanymi stronami z innych stosownych obszarów polityki”).

Aby to osiągnąć, państwa powinny wyraźnie przydzielić obowiązki i zaangażować wszystkie zainteresowane strony na odpowiednich etapach. Większość państw objętych przeglądem z 2014 r. rzeczywiście zgłosiła, że obowiązki w zakresie rozwiązań dotyczących walidacji zostały jasno przydzielone. Zazwyczaj obowiązki te należą do kompetencji ministerstw edukacji lub pracy, chociaż kilka innych ministerstw również może być w nie zaangażowane. Z przeglądu wynika również, że rośnie zainteresowanie interesariuszy: partnerzy społeczni, organizacje prywatne lub wolontariackie i publiczne służby zatrudnienia są w coraz większym stopniu zaangażowane na różnych etapach procesu. W niektórych państwach, w tym w Finlandii, Niderlandach i Szwajcarii, partnerzy społeczni są zaangażowani w procedury walidacji (na przykład w komisje ds. oceny); w innych, np. w Austrii, Turcji, Irlandii i Słowacji, partnerzy społeczni uczestniczą w projektowaniu krajowych strategii walidacji⁽³⁾. W niektórych państwach sektor prywatny i partnerzy społeczni mają do odegrania kluczową rolę w tworzeniu standardów i procedur oceny na potrzeby walidacji. W innych sektor prywatny zaangażowany jest również w kształtowanie sektorowego podejścia do walidacji. Na przykład w Szwecji organizacje sektora biznesu mogą również przeprowadzać pełny proces walidacji we współpracy z instytucjami szkolnictwa

prywatnego, pod warunkiem że przestrzegają krajowych kryteriów jakości i wytycznych. W Szwajcarii niektóre projekty w zakresie walidacji były opracowywane przez stowarzyszenia zawodowe, na przykład dyplom w dziedzinie kierownictwa i zarządzania przyznawany przez Szwajcarskie Stowarzyszenie Kierowników (SKO-ASC). Pewne państwa zgłaszają jednak brak zainteresowania ze strony sektora prywatnego (Irlandia, Bułgaria, Estonia i Węgry).

Akceptacja społeczna i ze strony rynku pracy: w przeglądzie nie określono wprost, czy osoby fizyczne i rynek pracy uważają kwalifikacje uzyskane w drodze praktyk w zakresie walidacji za równoważne tym uzyskanym poprzez kształcenie formalne. Z przeglądu wynika jednak, że niektóre państwa nie stosują tych samych standardów w odniesieniu do walidacji. Rodzaje kwalifikacji przyznawanych osobom korzystającym z walidacji mogą różnić się od tych przyznawanych przez organy do spraw kształcenia i szkolenia. Takie rozbieżności nie sprzyjają jednak jednakowemu poszanowaniu kwalifikacji uzyskanych w drodze walidacji i kwalifikacji uzyskanych poprzez ścieżki formalne, co tak naprawdę stanowi część przesłanek do walidacji.

Kwestie finansowe: rozwiązania dotyczące walidacji są zwykle wprowadzane bez dodatkowych zasobów; oczekuje się, że instytucje pokryją poniesione przez siebie koszty z istniejących budżetów. Praktyka ta sprawia, że trudno dokładnie określić, ile zasobów przeznacza się na walidację.

Koszty i poziom biurokracji związane z walidacją stwarzają ryzyko powstania barier w dalszym wprowadzaniu walidacji, szczególnie w odniesieniu do MŚP.

Obecne modele finansowania mogą stanowić czynnik zniechęcający do walidacji. Udzielania zwolnień w odniesieniu do wymogów formalnych na podstawie walidacji skraca czas spędzany na kształceniu formalnym. W przypadku instytucji oświatowych, których przydzielone środki są oparte na liczbie uczniów w danym momencie, walidacja może zatem prowadzić do obniżenia kwoty finansowania.

Gromadzenie danych: walidacja może następować w sektorze kształcenia formalnego, na rynku pracy i w sektorze wolontariatu. Uzyskiwanie danych dotyczących osób korzystających z walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego jest zatem szczególnie trudne. Dane zbierane przez różne organizacje są rzadko agregowane i publikowane, jak również nie są analizowane na poziomie krajowym. Ten niedostatek danych ogranicza możliwości oceniania i monitorowania działań w zakresie walidacji – jest to obawa podniesiona również w przeglądzie z 2010 r.

Wiele więc pozostaje do zrobienia w celu utworzenia systemów gromadzenia danych, które mogą wiarygodnie odzwierciedlać wprowadzanie inicjatyw dotyczących walidacji. Rzetelniesze dane na temat, kto potrzebuje walidacji i kto z niej korzysta, umożliwiłyby również organom dowiedzenie obywatelom, przedsiębiorstwom i

⁽³⁾ Analiza korzystania z walidacji w przedsiębiorstwach – zob. Cedefop (2014). *Use of validation by enterprises for human resource and career development purposes* (Korzystanie przez przedsiębiorstwa z walidacji dla celów zasobów ludzkich i rozwoju kariery).

http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3065_en.pdf

instytucjom, że walidacja jest w rzeczywistości opłacalnym sposobem zdobywania kwalifikacji.

Jakość: żadne z państw objętych przedmiotową aktualizacją nie utworzyło ram zapewniania jakości wyłącznie na potrzeby walidacji. W niektórych przypadkach takie rozwiązania należą do obowiązków instytucji lub organów poświadczających kwalifikacje. Ewentualnie walidacja jest objęta ogólnymi systemami zapewniania jakości na potrzeby formalnego systemu kształcenia i szkolenia lub tylko dla celów podsektorów edukacji. Jak dotąd niewiele państw ustanowiło kodeksy lub wytyczne dotyczące jakości w odniesieniu do walidacji i niewiele wiadomo jeszcze na temat tego, czy systemy i procedury zapewniania jakości rzeczywiście są w stanie zapewnić rzetelne, prawidłowe i wiarygodne oceny. Obszar ten jest gotowy do dalszych badań.

Grupy docelowe i świadomość społeczna: w większości państw społeczeństwo nie jest wystarczająco świadome istnienia systemu walidacji, choć poszczególne osoby mogą wiedzieć o konkretnych rozwiązaniach dotyczących walidacji. Najniższy poziom tej świadomości jest na Węgrzech, we Włoszech, na Litwie, w Rumunii i na Słowacji, a najwyższy w Finlandii. Może to wynikać z tego, że walidację rozwija się od bardzo niedawna (Włochy, Słowacja), ale także może być spowodowane brakiem inicjatyw mających na celu informowanie opinii publicznej (Rumunia, Węgry). Kluczowe znaczenie dla nawiązywania kontaktu z grupami defaworyzowanymi mają działania i wytyczne informacyjne/służące podnoszeniu świadomości. Osoby defaworyzowane zwykle nie są świadome potencjalnych korzyści płynących z walidacji dla ich rozwoju osobistego i zawodowego i trzeba je przekonywać o wartości walidacji. Osoby, w których przypadku skorzystanie z walidacji jest najbardziej prawdopodobne, takie jak migrantki, są często najmniej świadome oferowanych możliwości i mają do nich najmniej dostęp. Wskazuje to na konieczność lepszego doradztwa. Potrzebne są usługi w dziedzinie doradztwa, aby pomóc ludziom w poruszaniu się po systemie, natomiast zainteresowane podmioty krajowe, regionalne i sektorowe powinny planować rozwiązania dotyczące walidacji przy uwzględnieniu potrzeb różnych grup docelowych.

Rekrutacja: trzeba szerzej omówić konkretną wiedzę i umiejętności wymagane od pracowników zajmujących się walidacją, a zwłaszcza od osób dokonujących oceny. Zwykle kładzie się nacisk na obowiązkowe doświadczenie (Belgia – Flandria i Walonia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Luksemburg, Łotwa, Polska, Portugalia, Słowacja, Turcja i Włochy). Niektóre kraje wymagają (również) szkolenia (Belgia – Flandria (sektor rynku pracy), Bułgaria, Cypr, Czechy, Finlandia, Grecja, Hiszpania, Islandia, Polska, Słowacja, Szwajcaria i Włochy), a nieliczne (Malta) wymagają jeszcze szczególnych kwalifikacji. Kwalifikacje byłyby jednak użyteczne dla praktyków w dziedzinie walidacji. Ocena kształcenia formalnego pod wieloma względami różni się od oceny wiedzy i umiejętności nabytych poza systemem

edukacji przez osoby, które raczej nie odpowiadają profilowi zwykłego studenta.

Co dalej?

Na podstawie informacji zebranych w ramach przeglądu Cedefop – wraz z Komisją Europejską oraz w porozumieniu z zainteresowanymi stronami – obecnie aktualizuje europejskie wytyczne w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. Wytyczne te odzwierciedlają zasady określone w zaleceniu i oparte są na spostrzeżeniach zawartych w przeglądzie. Mają one być pomocne osobom odpowiedzialnym za wyznaczanie kierunków polityki w opracowywaniu rozwiązań dotyczących walidacji, które najlepiej służą obywatelom i rynkowi pracy. Ponadto szereg działań w zakresie partnerskiego uczenia się zbliża państwa, aby uczyły się od siebie o konkretnych zagadnieniach, takich jak sposób opisywania i wykorzystywania efektów uczenia się dla celów walidacji.

Obecne rozwijanie i wprowadzanie krajowych ram kwalifikacji, które Cedefop systematycznie monitoruje i analizuje⁽⁴⁾, stanowi doskonałą okazję do przeprowadzenia szerokiej dyskusji między zainteresowanymi stronami na temat wartości wszystkich doświadczeń z zakresu uczenia się dla rynku pracy oraz tego, w jaki sposób obywatele mogą z nich korzystać w celu uzyskania kwalifikacji formalnych. Powiązanie między krajowymi ramami kwalifikacji a walidacją nadal nie jest tak silne, jak mogłoby być. Niemniej jednak przez ustanowienie jednakowych standardów w odniesieniu do wszystkich rodzajów uczenia się, niezależnie od tego, jak uzyskano efekty uczenia się, oczekuje się, że przyjęcie i rozwijanie podejścia do kwalifikacji opartego na efektach uczenia się znacznie poprawi sytuację pod względem uczenia się pozaformalnego i nieformalnego na rynku pracy i w społeczeństwie.

CEDEFOP

Europejskie Centrum Rozwoju
Kształcenia Zawodowego

Nota informacyjna – 9092 PL

Nr kat.: TI-BB-14-006-PL-N

ISBN 978-92-896-1539-6, doi: 10.2801/65121

Cedefop © Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego,
2014 r.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Notatki informacyjne są publikowane w językach angielskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, niemieckim, polskim, portugalskim włoskim oraz w języku kraju pełniącego prezydencję UE. Aby otrzymywać je regularnie, należy wysłać wiadomość na adres: briefingnotes@cedefop.europa.eu

Inne notatki informacyjne i publikacje Cedefop są dostępne pod adresem:
<http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications.aspx>

P.O. Box 22427, 55102 Thessaloniki, GRECJA

Europe 123, Thessaloniki, GRECJA

Tel. +30 2310490111, Fax +30 2310490020

E-mail: info@cedefop.europa.eu

visit our portal www.cedefop.europa.eu

⁽⁴⁾ Sprawozdania roczne: *Analysis and overview of NQF developments in European countries* (Analiza i przegląd sytuacji w zakresie krajowych ram kwalifikacji w państwach europejskich). <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources>